

УДК 378.355.58 (075.8)

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Суслов Тарас Олександрович
м.Хмельницький

У статті представлено результати аналізу наукових праць педагогів щодо педагогічного моделювання та на їх основі запропоновано структурно-функціональну модель формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. До структурних елементів моделі зараховано: компоненти професійно-екологічної готовності, дидактичні, соціально-організаційні та психолого-педагогічні умови підготовки, навчально-методичне забезпечення спецкурсу, критерії, показники та рівні професійно-екологічної готовності, а також моніторингові та коригувальні заходи.

Ключові слова: майбутні офіцери-прикордонники; професійно-екологічна готовність; структурно-функціональна модель; фахова підготовка.

Необхідність удосконалення системи фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників визначається суперечністю між повноваженнями, наданими Державній прикордонній службі України щодо здійснення контролю у районах несення служби за збереженням природних ресурсів, додержанням правил промислової та іншої діяльності, охороною довкілля [6, с. 251], і переважно низьким рівнем володіння випускниками комплексом спеціальних знань, умінь і навичок у галузі охорони навколишнього природного середовища. Крім того, кожен військовослужбовець повинен дбати про раціональне користування природними ресурсами (природокористування) та охорону довкілля, утримуватися від дій, які можуть спричинити забруднення землі, водних ресурсів та повітря або можуть заподіяти шкоди рослинному чи тваринному світу [1, с. 14].

Удосконалення системи фахової підготовки майбутніх офіце-

рів-прикордонників пропонуємо розглянути крізь призму педагогічного моделювання – спосіб пізнання дійсності, який полягає у відображенні і відтворенні предмета, що вивчається, явища або процесу за допомогою будь-якої системи.

Моделювання – це частина технологічного компоненту проектування і виражається властивостями відображати предмети, явища або події навколишньої дійсності, а також їх структуру і закономірності розвитку [1].

Слово «модель» – з латинської «modulus», що означає міра і зразок. Модель представляє собою засіб наукового пізнання, являється представником оригіналу і заміником прототипу, який зручний для вивчення і може переносити отримані знання на вихідний об'єкт. Це система, яка характеризується істотними структурними властивостями, де охоплюються тільки ті характеристики прототипу, які важливі в певній ситуації і які виступають об'єктом вивчення – тому модель відповідає оригіналу [2].

Моделі у педагогічному проектуванні носять описовий, роз'яснювальний або прогнозувальний характер. Моделювання дає можливість педагогам визначати і прогнозувати хід навчального процесу за певний період часу, виявляти умови підвищення його ефективності, попереджуючи можливі небажані ситуації. Моделюванню підлягають характер і способи педагогічної діяльності, методи і форми організації навчання, результати досліджень в педагогічних системах [3].

Результати аналізу останніх досліджень показують, що проблемі моделювання підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників присвячено наукові роботи М.О. Мацішина [2], І.А. Новака [3], І.М. Почечаліна, В.В. Райка [4], С.В. Сінкевича [5] та ін. Окремі аспекти професійно-екологічної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників було викладено у працях Г.П. Бліннікова, Л.С. Дацюк,

В.М. Шевчук [1] та А.А. Бевза, С.В.Сінкевича, В.І. Шендрика, В.П. Штангрета [6] та ін.

Проте, поза увагою науковців на цей час залишається структурно-функціональна модель формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки.

Мета роботи – розробити та теоретично обґрунтувати структурно-функціональну модель формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки.

Проектування структурно-функціональної моделі формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників, методологічно орієнтованої на системний підхід, дозволяє визначити механізми формалізації процедур управління. До їх основи покладено комбінування ідей проектування навчальних систем, їх верифікація, послідовний аналіз, а також цілеспрямоване коригування.

Методологічним орієнтиром у визначенні механізмів реалізації структурно-функціональної моделі формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників є дидактичний синтез. Принципова технологічна схема може полягати в тому, що спочатку проектується певна навчальна система (мотиваційний, індивідуально-психологічний, інтелектуальний, практичний та творчий компоненти складають професійно-екологічну готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до природоохоронної діяльності), ефективність якої перевіряється шляхом практичної реалізації в конкретних умовах навчально-виховного процесу.

Дидактичні умови передбачають аналіз і коригування цілей, змісту, методів, прийомів і засобів навчання з точки зору підвищення ефективності процесу екологізації. Крім того, вони визначають роль основних суб'єктів навчально-виховного процесу – науково-педагогічного складу та курсантів.

Соціально-організаційні умови характеризують навчально-виховний процес у його безпосередній практичній імплементації та пов'язані з реалізацією організаційних можливостей вищого військового навчального закладу (ВВНЗ), факультету, кафедри, викладача і курсанта.

Психолого-педагогічні умови носять суб'єктивний характер і являються найважливішим «посередником» у процесі підвищення ефективності екологізації між безособистісними й особистісними факторами навчання.

Таким чином, комплекс умов, що забезпечують ефективність здійснення процесу екологізації, має еколого-інформаційний, дидактичний, психолого-педагогічний та соціально-організаційний аспекти. Діяльність із формування професійно-екологічної готовності військового фахівця визначатиме більш високі результати за створення зазначених умов в реальній педагогічній системі, порівняння з ідеальною моделлю фахівця, що враховує системний підхід до виявлення тих ділянок процесу екологізації, які потребують підвищення ефективності.

У подальшому збираються і аналізуються відомості про характер функціонування відповідної навчальної програми (спецкурсу) і відповідних результатів. З використанням такої інформації реалізується повторне проектування (коригування) відповідної освітньої структури.

Комплексною основою для проектування структурно-функціональної моделі в системі безперервної професійної підготовки майбутнього офіцера-прикордонника може бути системний підхід, діалектичний синтез цілого у співвідношенні із загальнонауковими теоріями досягнення антропології. Сутність комплексної

основи полягає у системному застосуванні досягнень сучасної науки до вирішення проблем проектування навчального процесу, постійної систематизації і корекції отриманих результатів.

Для того, щоб структурно-функціональна модель задовольняла сучасним вимогам процесу професіоналізації, вона повинна базуватися на принципах системності, безперервності і економічної цілісності. Цим же принципом визначаються критерії підбору змісту навчального матеріалу для освітніх програм [5].

Модель екологізації підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників має тіж елементи, що й будь-яка педагогічна система: мета підготовки фахівця, зміст навчальних дисциплін, завдання виховання, умови реалізації спецкурсу, організаційні форми взаємодії курсантів і викладачів.

Створення моделі на основі системного підходу нами було здійснено у три етапи: упорядкування і опрацювання чинних нормативних документів; уточнення навчальних програм; постійна оптимізація окремих компонентів комплексу навчальних дисциплін (з цієї метою автором розроблено спеціальний курс, зміст емпіричної стадії проектування якого складали аналіз нормативних документів і методичних матеріалів).

Основними критеріями оцінювання (професійно-екологічна культура, професійно-екологічна компетентність, творчий розвиток особистості) і результатом професійно-екологічної підготовки військового фахівця є готовність випускників до вирішення типових професійно-екологічних завдань під час організації та здійснення охорони та захисту державного кордону. Конкретні екологічні знання в контексті охорони державного кордону визначають необхідність найсучасніших форм викладення навчального матеріалу, а інтегральний характер формування екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників обумовлює складність системи професійних знань, які мають значення світогляду. Це передбачає розробку гнучких форм екологізації навчання на міждисциплінарному рівні. Крім того, необхідно враховувати і національно-культурний рівень педагогічної системи. З цього випливає варіативність форми включення екологічного матеріалу до навчальних планів і програми підготовки курсантів.

Основними цілями формування екологічної готовності в процесі професійно-екологічної підготовки курсантів є організація активної пізнавальної діяльності для формування особистісних властивостей майбутнього офіцера-прикордонника, виявлення рівня його готовності до виконання професійних завдань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища.

Діяльність науково-педагогічного складу потрібно спрямувати на формування особистості військового фахівця, який володів би професійно-екологічним мисленням, вмів розпізнати екологічну ситуацію у ході виконання професійних завдань з охорони та захисту державного кордону, та був готовий до застосування сформованих рефлексивних дій на практиці.

Висновок. До основних елементів структурно-функціональної моделі формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки нами зараховано: компоненти професійно-екологічної готовності, дидактичні, соціально-організаційні та психолого-педагогічні умови підготовки, навчально-методичне забезпечення спецкурсу, критерії, показники та рівні професійно-екологічної готовності, а також моніторингові та коригувальні заходи.

Перспективою подальшого дослідження є розробка навчально-методичного забезпечення спецкурсу із формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до природоохоронної діяльності.

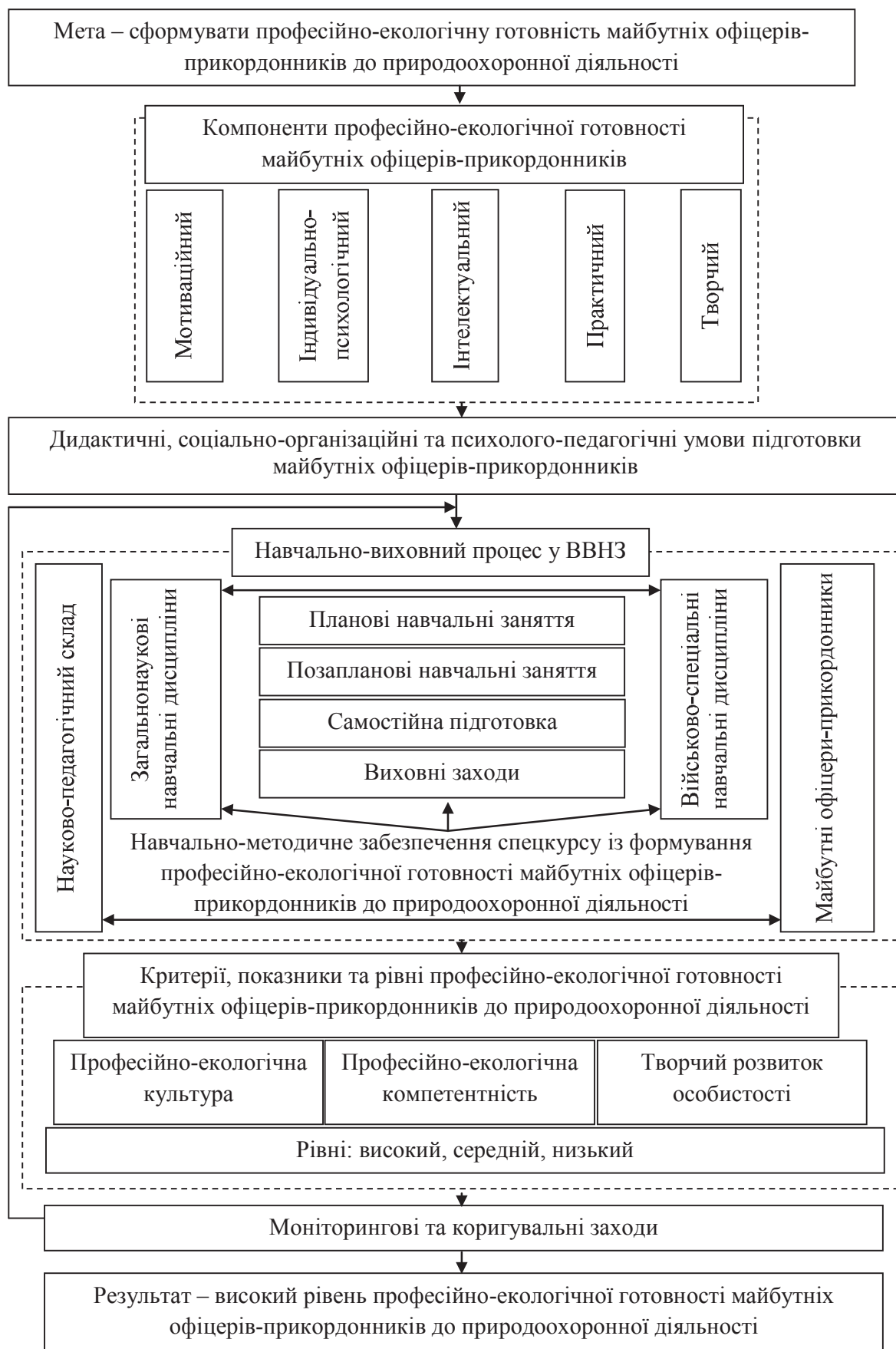

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки

Література та джерела

1. Блінніков Г.П. Прикладна екологія та екологічні аспекти діяльності органів охорони державного кордону: Навчальний посібник / Блінніков Г.П., Шевчук В.М., Дацюк Л.С. – Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б.Хмельницького, 2009. – 316 с.
2. Мацишин М.О. Модель професійного становлення майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України / М.О.Мацишин // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Вип. 308. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2006. – 129 с.
3. Новак І.А. Дидактична модель підготовки оперативного складу Прикордонних військ України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / І. А. Новак. – Національна академія Прикордонних військ України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2002. – 18 с.
4. Почекалін І.М. Модель формування професійної культури офіцерів в умовах службової діяльності / І.М.Почекалін, В.В.Райко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць №8 (61) / гол. ред.Сущенко Т.І. – Запоріжжя: Вид-во Класичного приватного університету, 2010. – С. 368–373.
5. Сінкевич С.В. Формування ціннісного ставлення курсантів вищих військових закладів освіти до вивчення іноземної мови: дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02 «військова педагогіка та психологія» / Сінкевич Сергій Валентинович; Національна академія Прикордонних військ України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2002. – 186 с.
6. Шендрик В.І. Організація охорони навколишнього природного середовища в органах Державної прикордонної служби України: Навчальний посібник / [Шендрик В.І., Штангрет В.П., Бевз А.А., Сінкевич С.В]. – Хмельницький: Видавництво Національної академії ДПСУ, 2004. – 304 с.

В статті представлені результати аналізу наукових робіт педагогів по педагогічному моделюванню і на їх основі пропонується структурно-функціональна модель формування професійно-екологічної готовності майбутніх офіцерів-пограничників в процесі підготовки по спеціальності. В склад структурних елементів моделі включені: компоненти професійно-екологічної готовності, дидактичні, соціально-організаційні і психолого-педагогічні умови підготовки, навчально-методичне забезпечення спецкурсу, критерії, показники і рівні професійно-екологічної готовності, а також моніторингові і корекційні заходи.

Ключевые слова: будущие офицеры-пограничники; профессионально-экологическая готовность; структурно-функциональная модель; подготовка по специальности.

The article presents the analysis of results of scientific works related to pedagogical modelling and is based on the provided structural and functioning model of formation of professional and environmental readiness of future border guard officers in the process of their training in specialty. The structural elements of the model content include: professional and environmental readiness components, didactic, social and organizational, psychological and pedagogical training conditions, special course educative and methodic materials, criteria, indexes and levels of professional and environmental readiness, and monitoring and corrective measures.

Key words: future border guard officers, professional and environmental training, structural and functioning model; training in specialty.